

FRAN ERJAVEC:

Božični večer na Kranjskem.

ratika, zvesta družica vsaki slovenski hiši, naznanja najkrajše dneve. Medlo solnce obseva pusto zemljo, in snežna odeja krije polje in travnike. Ob cesti oprezvajo sestradane vrane ter se leno preletavajo z drevesa do drevesa, medtem ko vrabci in strnadi, ščinkovci in škrlice prezebajo okolo pohištev in brskajo pri zideh, ne bi se li tu morebiti našla še kaka mrvica hrane. Poti in ceste so prazne, niti beračev ni videti. Božični prazniki so pred durmi, vsak je najrajši doma v svojem kotu; na te svete dni noče nadlegovati, dobro vedoč, da bodo zato gospodinje po praznikih tem radodarnejše.

Toliko živahneje pa je po hišah. Od gospodarja do zadnjega pastirja je vse pri domu, in četudi mora kdo po kakem majhnem opravku z doma, se podviza in hiti pod domačo streho, zakaj nocoj je sveti večer ali badnjak, kakor govore po nekaterih krajih. Pravega dela nobenemu ni mar, zlasti moškim ne. Vsi se potikajo okolo peči, ki danes puhti nekamo posebno dobrodejno toploto od sebe. Mati ima veliko peko, in po vsej hiši se širijo tisti dobri duhovi po poticah in gibanicah. Kraj mnogega peciva se odlikuje po velikosti posebno poprtnjak, ki bo na velike praznike ves čas ležal na mizi in ki ga šele na Svetih treh kraljev dan načne gospodar, odrezavši vsakemu v družini svoj kos, ne pozabivši niti živine v hlevu, niti kuretine pred pragom, da bi bila zdrava ter se dobro redila.

Kar je bilo malo prej rečeno o nedelavnosti moških, ne velja pa ženskam. One imajo z umivanjem in čiščenjem izbe, kuhinjskega in hišnega orodja toliko opraviti, da bi jim — ako se jim sme verovati — ne zadostovale štiri roke. Za čudo pridni so pa ta dan otroci, nič jim ni treba prepovedovati kepanja in drsanja, in kar je še posebno čudno, materi pred pečjo ne delajo napotja. Vsi so v hiši, vsi se gneto za mizo. In tihi so, da je kar neverjetno, vsi drugačni nego sicer. Tu je namreč njih starejši brat, ki se šola v mestnih šolah. Sinoči že pozno ga je hlapec dovezel iz mesta. S seboj je prinesel vse, kar je potrebno za jaslice. Zjutraj rano, ko se še ni prav razvidelo, ne čakaje zajtrka, se je napotila hrabra četa pod vodstvom mestnega učenjaka s košem oprtnikom v log, nabirat mahu za jaslice. Vsi so šli, nobeden ni hotel ostati doma, celo najmlajši, ki še platno prodaja, je menil, da brez njega ne bi opravili. Res ga je zeblo, ko so izpod snega kopali mah in ga trgali s skal in z drevja. Otrpli so mu prstje, in maloda mu nista zmrznili svečici pod nosom. Ali vendar je bil vesel, neizrečno vesel, da je tudi on nekaj pripomogel k jaslicam. Prinesli so mahu poln koš. Za pet takih jaslic bi ga zadostovalo. •

Hlapec je medtem, ko so otroci bili v logu, utrdil v kotu veliko desko, in na to desko stavi zdaj starejši deček jaslice. Od maha napravi goro, po gori se vije semtertja cesta, posuta z najdrobnejšim peskom. Cesta drži v Betlehem, ki se rumen, zelen in rdeč žari v kotu vrh gore. Pod goro, od ceste nekoliko vstran, postavi hlev, od smrekovega lubja lepo izrezan. Vanj položi na slamico božje dete, ob straneh mu stojita osliček in volk in poleg božja porodica s svetim Jožefom. Potem razpostavlja po gori drevesa, ovce, krave, volke in pastirce, vse od lesa izrezane in živo pobarvane. Spredi utrdi vrsto drobnih voščenih svečic, tuintam nastavi katero tudi po gori. Naposled obesi na dolgo konjsko žimo od stropa dol božjega angela, ki nosi v rokah: »Slava Bogu v višavah in mir ljudem na zemlji!« kar oznanjuje preradostno vest, da se je narodil kralj nebeški, grešnemu rodu odrešenik. Tudi Svete tri kralje je prinesel s seboj, toda ti se sedaj še ne smejo prikazati, šele zvečer pred njihovim praznikom jim bo dovoljeno stopiti v borni hlev. Pač se pa že sveti nad streho zlata zvezda, ki jim je kazala pot. Ko starejši sin vse to ureja in nastavlja, sede mlajši bratje in sestrice okolo njega mirno, kakor bi bili pribiti, in ne premaknejo oči od jaslic. Nebeška radost jim sije z zadovoljnih obrazov, ta dan so pozabljene vse igre, in kar je največje čudo — celo jesti jim ni mar. Zadovoljujejo se s hlepčki, ki jih je mati nalašč zanje spekla. Domačemu psu Belinu pa ne gre v glavo, da se ta dan nihče izmed otrok ne zmeni zanj; gleda jih in gleda, naposled skoči na klop in se nerodno rine med nje. Ko pa vidi, da ga popolnoma prezirajo in ga nekdo celo krcne po gobcu, se zavleče nevoljen zopet pod klop pri peči, se zvije in dremlje dalje. Najstarejša hči umiva in čisti medtem dolgo vrsto svetniških podob, sveto razpelo v kotu in briše prah s svetega duha, ki v steklu vdelan visi nad veliko javorovo mizo. Po končanem delu tudi ona prisede k družbi, njej je celo dovoljeno, da sme tualitam nasvetovati kako izpremembo in ima tudi to z odobrovoljno, da mali mojster časih posluša njen nasvet.

V tem je solnce zašlo, dan se je stisnil, in mrak je počasi legel v izbo. Ravno prav, ker jaslice so dodelane, in graditelj, zadovoljen s svojim delom, pospravlja še ostrižke, izrezke in odpadke, ki mu jih hvaležni gledalci postrežno odnašajo na ogenj.

Zdajci prinese gospodinja v hišo posodo z žerjavico in kadilo ter oboje poda očetu gospodarju. Ta se odkrije, za njim vsi moški, in takoj se uredi izprevod. Naprej stopa pastir s svetilnico v roki, za njim gre gospodar, meče kadilo na žerjavico in glasno moli, za njim nosi sin posvečeno vodo in oljčno vejico, in potem se vrste drugi otroci in posli. Tako hodijo od hrama do hrama, od shrambe do shrambe, povsod kadeč, kropeč in moleč. Oče se ta večer otrokom zdi oblastnejši nego navadno, skoro pol duhovnika, in celo njegov glas zveni bolj praznično.

Ko se izprevod zopet vrne v izbo, so prižgane pri jaslicah vse svečice, in zdaj jih hiti vse gledat in hvalit mojstra. Mati poklekne, okolo

nje otroci, za njimi dekle in celo moški, in iz pobožnih src se utrga stara božična pesem:

„Pastirci, vstanite,
pogledat hitite!“

Po končani domači službi božji pride na mizo mrzla večerja, za njo pehar suhega sadja, orehov in lešnikov. Po večerji hodijo tudi sosedje gledat jaslice, soba se vedno bolj polni, mnogi so že oblečeni za polnočno mašo. Pripovedujejo si pravljice, svete pesmi si pojo, in tako mine čas, da sami ne vedo, kako. Zdajci se oglasi veliki zvon; mogočno in veličastno, kakor nikoli podnevi, zveni nocoj njegov glas, po vasi se čuje strel, ulice ožive, in ljudje nekako veselo hite v božji hram ob tej nenavadni uri. Nocoj je vse bolj praznično, orgle se krepkeje glase, pevci in pevke lepše pojo, in vsem nepričakovano naglo mine služba božja. Ko pa pridejo polnočkarji domov, jih že čakajo pečene klobase, krvavice in jetrnice, ki jih je medtem gospodinja pripravila zanje.

V vznožju planin